

Michaela Jurisová

Legislatívne poňatie trestu smrti od roku 1950 až po súčasnosť v regióne Československej a Slovenskej republiky a argumenty za a proti trestu smrti

---

Zeszyt Naukowy 6, 103-120

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Legislatívne poňatie trestu smrti od roku 1950 až po súčasnosť v regióne Československej a Slovenskej republiky a argumenty za a proti trestu smrti

Legislative concepts for the death penalty in Czechoslovakia and the Slovak Republic since 1950 to the present day – arguments pro and contra the death penalty

Abstract: Existing research data are not able to give a convincing proof that the death penalty deters people from committing crimes more efficiently than other punishments. However, in many countries, including European Union countries, the restoration of this strictest kind of penalty is under discussion. In 1966 there was passed the International Pakt on Civil and Political Rights, which included the right of every human being to the “nherent right to live”. As a consequence of that, in many countries the death penalty for the most serious crimes has been abolished. To 1998, in 167 countries the death penalty was ablished and 14 other announce this verdict it only for war crimes. In 24 countries executions ceased to take place in practice (*de facto* amnesty) – despite the existence of capital punishment in domestic legislation. Currently, death sentences are used in over 60 countries worldwide. Within European countries the death penalty is carried out only in Belarus. In Czechoslovakia, the death penalty was abolished in 1990. The article presents the “way” of the legislation of the death penalty applicable in the Czech Republic and in the territory of Slovakia. Author cites various stages of evolution of sanctions in the form of capital punishment in the legislation of Czechoslovakia since 1950 to the current interpretation of the prohibition of the death penalty in the Penal Code in the Republic of Slovakia. As a conclusion, after the presentation of arguments “pro” and “contra”, the author declares the death penalty as unacceptable.

Key words: death penalty, legislation, miscarriage of justice, criminology

Abstrakt: Dotychczasowe wyniki badań naukowych nie są w stanie wskazać w przekonywujący sposób dowodu na to, iż kara śmierci odstrasza od popełnienia zbrodni bardziej niż inne kary. Niemniej w wielu krajach, w tym w państwach Unii Europejskiej, trwają dyskusje dotyczące przywrócenia tego najsurowszego rodzaju kary. W 1966 r. uchwalono Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, w którym zawarto prawo każdej istoty ludzkiej do „przyrodzonego prawa do życia”. W następstwie tego w wielu krajach zniesiono karę śmierci za najcięższe zbrodnie. Do 1998 r. karę śmierci zniosło 167 państw, 14 innych zasądza ją jedynie za zbrodnie wojenne, w 24 następnych zaprzestano wykonywania egzekucji w praktyce (abolicja *de facto*) – mimo istnienia tej kary w wewnętrznych uregulowaniach prawnych. Obecnie wyroki śmierci stosuje się w ponad 60 krajach na świecie. Z państw europejskich kara śmierci wykonywana jest tylko na Białorusi. W Czechosłowacji kara śmierci została zniesiona w 1990 r. Artykuł przedstawia „drogę”, jaką pokonała legislacja u naszych południowych sąsiadów, której efektem finalnym było całkowite zniesienie kary śmierci, obowiązujące do chwili obecnej w obu nowych organizmach państwowych powstałych po rozpadzie Czechosłowacji tj. w Republice Czech i Republice Słowacji. Autorka przytacza poszczególne etapy ewolucji sankcji w postaci kary śmierci w ustawodawstwie Czechosłowacji od 1950 r. do aktualnie obowiązującej interpretacji zakazu kary śmierci w Kodeksie karnym obowiązującym w Republice Słowacji. W konkluzji po przedstawieniu argumentów „za” i „przeciw”, Autorka zajmuje jednoznaczne, nieakceptujące kary śmierci stanowisko.

Słowa kluczowe: kara śmierci, prawodawstwo, pomyłki sądowe, kryminologia

Môj príspevok by som rada začala slovami, že i v dnešnom demokratickom svete dochádza častokrát k porušeniu základného práva človeka – práva na život, a preto by sme sa mali všetci spoločne zamyslieť a bojovať aby tomu tak nebolo a hlavne zamyslieť sa nad tým, že život je

len jeden a je potrebné ho chrániť za každú cenu. A podľa môjho názoru, pokiaľ bude trest smrti ako absolútny trest vo svete existovať, má diskusia v akomkoľvek rozmere stále hlboký význam a zmysel, a práve preto Vám ponúkam v nasledujúcich riadkoch fakty a informácie o jednej z častí tejto problematiky.

Ako to potvrdili dlhoročné diskusie prívržencov i odporcov, trest smrti, je jedným z najrozporupnejších inštitútov trestného práva. Dôležitá je jeho samotná podstata, ale i najvhodnejší prístup a spôsob ako s trestom smrti naložiť.

Otázka, na ktorú mnohí hľadajú odpoveď, znie: „Je nevyhnutné podriaďiť právne a kriminologické aspekty trestu smrti výhradne filozofickým a morálnym úvahám?“ „Zachovať alebo zrušiť trest smrti?“ Túto dilemu možno vraj prekonať len vtedy, ak sa trest smrti nebude posudzovať iba ako inštitút trestného práva, ale predovšetkým aj ako kategória etická a ako výraz mravných postojov k hodnote ľudského života¹.

Mnohé kriminologické štúdie poukazujú na to, že zločinnosť obvykle nezávisí na tvrdom treste. Ide vraj iba o „mylnú právnickú predstavu“, že zločinec, predtým ako niečo spácha, sa najprv pozrie do trestného zákona, aby vedel, čo ho prípadne čaká a neminie, respektíve čo sa mu môže stať, ak mu bude jeho protiprávny čin dokázaný². I keď sa na jednej strane do určitej miery s týmto názorom stotožňujem, na strane druhej, úplné bezprávie a anarchia by v tomto smere neboli vôbec prípustné, a tak v tomto príspevku poukazujem na prierez legislatívy upravujúcej podmienky trestu smrti, počnúc rokom 1950 až po súčasnosť a aktuálnu právnu úpravu.

Koniec-koncov, v Slovenskej republike je ústavnoprávna rovina týkajúca sa absolútneho trestu celkom jednoznačná. Trest smrti zakazuje Ústava Slovenskej republiky článkom č. 15 ods. 3, ako aj Protokoly č. 6

---

¹ R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 11.

² I. Zoubková, J. Straus, *Je trest smrti prevencí před zločinem?*, In „Kriminalistická společnost“, 1996, roč. 5, č. 1, s. 4.

a č. 13 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Ak by sme čo i len na chvíľku rozmýšľali o zrušení zákazu trestu smrti – uvažovali by sme o zmene ústavy a medzinárodnej zmluvy! Avšak v demokraciách ani zmena ústavnej normy či medzinárodnej zmluvy nie je vylúčená³. Vyššie uvedené je však iba akýmsi teoretickým náčrtom, ja sa ale takejto hypotetickej predstave v mojom príspevku nevenujem a spracúvam fakty týkajúce sa trestu smrti, ktoré sú historicky a pevne dané.

Zákon č. 86/1950 Zb. – Trestný zákon

Dňa 12. júla 1950 bol vydaný **trestný zákon č. 86/1950 Zb.**, v ktorom ostal trest smrti v porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou nedotknutý. „Trest smrti sa vykonáva obesením a v dobe zvýšeného ohrozenia štátu aj zastrelením“, uvádza § 29 tohto zákona. Okrem nepolitických trestných činov, napríklad vražd, bolo použitie spomenutého zákona rozšírené aj na delikty politického charakteru.

Trest smrti vystupoval v tomto trestom zákone ako jeden z troch hlavných trestov, a to na prvom mieste (§ 18). Podľa tohto zákona, sudy mohli uložiť trest smrti v dvadsiatich piatich prípadoch, pričom pri mnohých trestných činoch bol absolútny trest jedinou sankciou bez akejkoľvek alternatívy trestu odňatia slobody. Trest smrti sa podľa § 29 ods. 1 vykonával *obesením* a v dobe zvýšeného ohrozenia štátu *zastrelením*.

Pozornosť si v tomto zákone zasluhuje i „inštitút trestu odňatia slobody na doživotie“. Súd mohol rozhodnúť a uložiť namiesto trestu smrti, „odňatie slobody na doživotie“ alebo „trest odňatia slobody na 15 až 25 rokov“. Bolo to možné ale iba v prípade, ak podľa § 29 ods. 2 citovaného zákona „by bol trest smrti vzhľadom na osobu páchatel'a, alebo na závažnosť poľahčujúcich okolností neprimerane prísny“. Ako jediná možnosť vystupoval trest odňatia slobody na doživotie v pätnástich prípadoch.

V rokoch 1949 – 1953 prišlo v Československu o život viac ako dvesto ľudí, odsúdených na trest smrti prevažne za politické delikty.

---

³ D. Lipšic, *Trest smrti – predsudky a otázky*, In „Justičná revue“, 2008, roč. 60, č. 8-9, s. 1229.

Posledná politická poprava bola vykonaná v roku 1960. Obeťou sa stal Ján Bočan.

Do roku 1955 sa zväčša popravovalo v Prahe, Brne či Uherskom Hradišti. Po roku 1955 bolo vykonávanie popráv centralizované do Prahy a Bratislavy. V tomto roku došlo aj k zmene takej, že samotné exekúcie sa preniesli do vnútorných priestorov, pretože dovtedy sa vykonávali zväčša von a verejne⁴.

Zákon č. 63/1956 Zb.⁵

Uvedený zákon **zrušil** trest odňatia slobody na doživotie a **nahradil ho** trestom odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov. Tento trest stanovil vedľa trestu smrti v prípadoch, kde bol absolútny trest v osobitnej časti Trestného zákona trestom jediným. *Možnosť uloženia trestu smrti sa tak stala fakultatívnou*⁶.

Trestný zákon č. 140/1961 Zb.

Na vyššie uvedenú právnu normu (zákon č. 63/1956 Zb.), nadväzuje po niekoľkých rokoch Trestný zákon č. 140/1961 Zb.

Priporovnaní tejto zákonnej úpravy s trestnoprávnou úpravou z roku 1950 (Trestný zákon č. 86/1950 Zb.), vrátane významnej novelizácie v roku

---

⁴ M. Monestier, *Histórie trestu smrti*, Vydavateľstvo Rybka Publishers Praha a Knižní klub Praha, Praha 1998, ISBN 80-86182-05-3, s. 372.

R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 46.

O. Liška, a kol., *Tresty smrti vykonané v ČSR v letech 1918 – 1989*, 2. vyd., Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, Praha 2006, ISBN 80-86621-09-X, s. 247.

J. Vorel, a kol., *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech – Sešity č. 9*, 2. díl., Vydal Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, Praha 2004, ISBN 80-86621-05-7, s. 287.

⁵ pozn. autora – ide o zákon č. 86/1950 Zb. v znení novely č. 63/1956 Zb.

⁶ R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 49.

O. Liška, a kol., *Tresty smrti vykonané v ČSR v letech 1918 – 1989*, 2. vyd., Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, Praha 2006, ISBN 80-86621-09-X, s. 253.

1956, je evidentné, že počet skutkových podstát trestných činov sankcionovaných trestom smrti sa výrazne zvýšil. Absolútny trest tu bolo možné uložiť až za tridsaťtri druhov trestných činov (v predchádzajúcom trestnom zákone bolo vytyčených „len“ dvadsaťpäť druhov trestných činov, za ktoré bolo možné uložiť absolútny trest)⁷. Je však nevyhnutné podotknúť, že možnosť uloženia trestu smrti za spomínané trestné činy bola rigorózne obmedzovaná. To znamená, že ani u jedného z týchto trestných činov nevystupoval trest smrti ako jediná alternatíva. Trest smrti vystupoval ako tá prísnejšia alternatíva trestu odňatia slobody. Napríklad: „sankcia za trestný čin vraždy bolo odňatie slobody na 10 – 15 rokov alebo trest smrti“.

Ustanovenie § 29 – „Výnimočný trest“, zákona č. 140/1961 Zb., bolo zárukou toho, že trest smrti sa bude ukladať naozaj iba vo výnimočných prípadoch. To znamená, že absolútny trest bol uložený za spáchanie trestného činu s mimoriadne vysokým stupňom nebezpečnosti pre spoločnosť. Taktiež musela byť splnená aspoň jedna z podmienok uvedených v § 29 ods. 1 tohto zákona, a síce, „uloženie trestu smrti vyžadovala účinná ochrana spoločnosti“ alebo „nebola nádej, že by páchatel'a bolo možné napraviť trestom odňatia slobody do pätnásť rokov“.

---

⁷ *Citovaný zákon obsahoval (až do 1. júla 1990) tieto skutkové podstaty trestných činov sankcionovateľných trestom smrti: teror, záškodníctvo, sabotáž, poškodzovanie štátu svetovej socialistickej sústavy, vyzvedačstvo, vyzvedačstvo a ohrozenie štát. tajomstva na škodu štátu svetovej socialistickej sústavy, vojnová zrada, všeobecné ohrozenie, ohrozenie bezpečnosti vzdušného dopravného prostriedku, zavlčenie vzdušného dopravného prostriedku do cudziny, vražda, genocídium, používanie zakázaného bojového prostriedku, vojnová krutosť, plienenie v priestore vojnových operácií, neuposlušnosť rozkazu, sprotivenie a donútenie porušiť vojenskú povinnosť, násilie voči nadriadenému, vyhýbanie sa výkonu vojenskej služby, zbehnutie, zbehnutie do cudziny, porušovanie povinnosti strážnej služby, porušovanie povinnosti služby pri ochrane vzdušného priestoru, ohrozovanie politického a morálneho stavu jednotky, zbabelosť pred nepriateľom, nesplnenie bojovej úlohy, opustenie bojových prostriedkov, vydanie bojových prostriedkov nepriateľovi. Tieto trestné činy sú jednotlivito vymedzené v rozsahu § 93 až § 292 zákona č. 140/1961 Zb.*

R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 50.

Bezprostredne dotýkajúce sa trestu smrti bolo i ustanovenie zákona č. 140/1961 Zb., podľa ktorého nebolo možné trest smrti uložiť tehotnej žene alebo osobe, ktorá v čase, keď spáchala trestný čin, neprekročila osemnásť rok svojho veku⁸.

Zákon č. 45/1973 Zb.

Novelizácia Trestného zákona č. 140/1961 Zb. zákonom č. 45/1973 Zb. priniesla zmeny najmä v § 29 (porovnaj s vyššie uvedeným). Podľa novelizácie z roku 1973 mohol súd namiesto trestu smrti uložiť „trest odňatia slobody od 15 do 25 rokov“. Dôvody, ktoré viedli zákonodarcov k takejto zmene, spočívali vo veľmi veľkom rozdiel medzi maximálnou prípustnou hranicou trestu odňatia slobody, a síce 15 rokov, a trestom smrti. Z praktického hľadiska teda dochádzalo k prípadom, že súd považoval 15 rokov odňatia slobody za neprimerane mierny trest a na druhej strane, trest smrti považoval za už neprimerane prísny.

Myšlienka postupného ústupu trestu smrti, sa s novelizáciou Trestného zákona č. 140/1961 Zb. zákonom č. 45/1973 Zb., stávala čoraz reálnejšou. Tento priaznivý výsledok bol viditeľný už za prvých päť rokov účinnosti opisovaného zákona, kedy súdy v celej ČSSR uložili až v 64 prípadoch namiesto trestu smrti „iba“ výnimočný trest odňatia slobody⁹.

Zákon č. 175/1990 Zb. – novelizácia Trestného zákona č. 140/1961 Zb. a Trestného poriadku č. 141/1961 Zb. s účinnosťou od 1. júla 1990.

Zákomom č. 175/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon č. 140/1961 Zb¹⁰ bol **trest smrti zrušený pre všetky trestné činy**. Ako

---

⁸ R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 50.

O. Liška, a kol., *Tresty smrti vykonané v ČSR v letech 1918 – 1989*, 2. vyd., Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, Praha 2006, ISBN 80-86621-09-X, s. 256.

⁹ R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 52.

¹⁰ Trestný zákon č. 140/1961 Zb. bol od nadobudnutia účinnosti viac ako 30-krát novelizovaný, pričom ani týmito početnými zmenami sa nedosiahol stav úplného

výnimočný trest sa začal používať „trest odňatia slobody na 15 až 20 rokov“ a „trest odňatia slobody na doživotie“. Prijatím tohto zákona, s výnimkou rokov 1787 – 1796¹¹, sa končí teda niekoľko storočná éra ukladania a vykonávania trestu smrti na našom území.

„Výnimočným trestom sa rozumie jednak trest odňatia slobody nad 15 až do 25 rokov, jednak trest odňatia slobody na doživotie. Výnimočný trest môže byť uložený len za trestný čin, u ktorého to tento zákon v zvláštnej časti dovoľuje“, § 29 menovaného zákona¹².

Listina základných práv a slobôd z 9. januára 1991, je práve tou bodkou za trestom smrti, pretože vo svojom článku č. 6 ods. 3 uvádza, že „trest smrti sa nepripúšťa“. Rovnakú definíciu prevzala do článku 15 aj **Ústava Slovenskej republiky**¹³, a to s účinnosťou od 1. októbra 1992.

Možno je zaujímavosťou, že žiadna významná abolicionistická kampaň, zrušeniu trestu smrti v bývalom Československu nepredchádzala. Táto situácia skôr vyvolávala dojem, že odborná právnická verejnosť

---

zosúladenia Trestného zákona s princípmi nového ústavného zriadenia SR, ako aj s novými požiadavkami na kvalitu trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov. Celý tento legislatívny proces bol zavŕšený prijatím nového Trestného zákona č. 300/2005 Z.z. a Trestného poriadku č. 301/2005 Z.z.

J. Ivor, a kol., *Trestné právo hmotné*, 2. vyd. Vydavateľstvo IURA EDITION, Bratislava 2010, ISBN 978-80-807830-8-2, s. 13.

¹¹ Pozn. autora – od roku 1787 platil „Všeobecný zákonník o zločinoch a trestoch“, zákonník Jozefa II., kedy absolútny trest nebol ukladaný ani vykonávaný, avšak v roku 1796 nastal zlom, kedy František II. vydal dekrét umožňujúci trest smrti opäť začať ukladať a vykonávať.

¹² O. Liška, a kol., *Tresty smrti vykonané v ČSR v letech 1918 – 1989*, 2. vyd., Úrad dokumentace a vyšetrování zločinu komunismu, Praha 2006, ISBN 80-86621-09-X, s. 259.

¹³ Zákon č. 460/1992 Zb., čl. 15:

- (1) „Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením“.
- (2) „Nikto nesmie byť pozbavený života“.
- (3) „Trest smrti sa nepripúšťa“.
- (4) „Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné“.

prijala tento krok s určitým nesúhlasom a to len teda potvrdzovalo názor o tom, že ide o výsostne politické pozadie riešenia otázky trestu smrti¹⁴.

Podľa R. Fica, pri zrušení trestu smrti v Československu jednoznačne zohrala najvýznamnejšiu úlohu úzka politická reprezentácia sústredená okolo vtedajšieho prezidenta Václava Havla. Táto reprezentácia si veľmi dobre uvedomovala, že Československo potrebuje čo najrýchlejšie vytvoriť dojem demokratického štátu a abolícia trestu smrti vraj bola, okrem iných, jedným z vhodných spojovacích článkov s vyspelými právnymi systémami západnej Európy.

Snaha pripojiť sa v čo najkratšom čase k významným medzinárodným organizáciám združujúcim krajiny bez trestu smrti bola i v bývalom Československu tou významnou skutočnosťou pre pochopenie zrušenia trestu smrti. Predkladatelia novelizácie návrhu Trestného zákona priznali otvorene: „Jedným z argumentov (za zrušenie trestu smrti) je i to, že nášmu štátu bráni zatiaľ uzákonený trest smrti v prístupe do niektorých medzinárodných organizácií. Je v rozpore s Medzinárodným paktom o ľudských a politických právach“. Predkladatelia návrhu zákona mali na mysli Radu Európy. Z toho však vyplýva, že navrhovatelia situáciu tak povediac trochu prikresľovali, pretože v tom čase pre vstup do Rady Európy existencia trestu smrti, samozrejme primerane upraveného, nebola prekážkou¹⁵.

Súčasnosť

V Súčasnosti sa v oblasti trestného práva riadime aktuálne platným **Trestným zákonom č. 300/2005 Z. z. a Trestným poriadkom č. 301/2005 Z. z.**, pričom tieto rekodifikované trestné kódexy nadobudli účinnosť 1. januára 2006. Avšak platnosti a účinnosti i týchto trestných

---

¹⁴ M. Monestier, *Histórie trestu smrti*, Vydavateľstvo Rybka Publishers Praha a Knižní klub Praha, Praha 1998, ISBN 80-86182-05-3, s. 372.

R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 61.

¹⁵ R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 70.

kódexov predchádzalo od roku 1990 a účinnosti posledného vyššie spomenutého zákona č. 175/1990 Zb. niekoľko novelizácií v tejto oblasti. Išlo konkrétne o zákon č. 177/1993 Z.z.¹⁶ a zákon č. 248/1994 Z. z.¹⁷ V týchto zákonoch sa však v definíciách týkajúcich sa trestu smrti nič nezmenilo¹⁸.

Druhy trestov odňatia slobody sú vymedzené v § 46 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. nasledovne: „Trest odňatia slobody možno uložiť ako trest na určitú dobu, najviac na dvadsaťpäť rokov alebo ako trest odňatia slobody na doživotie“. Podmienku trestu odňatia slobody na doživotie nájdeme v § 47 tohto zákona: „Trest odňatia slobody na doživotie môže súd uložiť iba za trestný čin, za ktorý to tento zákon v osobitnej časti dovoľuje, a len za podmienok, že:

- a) uloženie takého trestu vyžaduje účinná ochrana spoločnosti
- b) nie je nádej, že by páchatel'a bolo možné napraviť trestom odňatia slobody na dobu do dvadsaťpäť rokov“¹⁹.

Každý zo spôsobov výkonu trestu smrti musí byť a je právne upravený. Niekedy ide o komplikované právne úpravy zachádzajúce do najmenších detailov, ako je to napríklad v prípade používania smrtiacej injekcie v USA. Na druhej strane môže ísť i o právnu dikciu. Príklad nachádzame v iránskom trestnom zákone a to v súvislosti s úpravou výkonu trestu smrti ukameňovaním^{20,21}.

---

¹⁶ Zákon č. 177/1993 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon.

¹⁷ Zákon č. 248/1994 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon a zákon o priestupkoch.

¹⁸ J. Ivor, a kol., *Trestné právo hmotné*, 2. vyd. Vydavateľstvo IURA EDITION, Bratislava 2010, ISBN 978-80-807830-8-2, s. 13.

¹⁹ www.jaspi.justice.gov.sk

(http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1).

²⁰ Podľa tejto iránskej právnej dikcie o výkone trestu smrti ukameňovaním „kameň používané na usmrtenie nesmú byť také veľké, aby odsúdený skončil po zasiahnutí jednou alebo dvoma ranami, nesmú byť ale ani také malé, aby ich nebolo možné nazývať kameňmi“.

R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 27.

S vyššie uvedenou legislatívnou týkajúcou sa trestu smrti veľmi úzko súvisia aj **argumenty hovoriace za alebo proti trestu smrti**, pričom tieto sú zväčša totožné v celosvetovom meradle, a to aj vtedy ak ide o názory odborníkov či laickej verejnosti z rôzneho teritoriálneho územia.

V odbornej verejnosti i medzi laikmi existuje mnoho názorov na ukladanie a vykonávanie absolútneho trestu, pričom sa líšia minimálne tým, že určitá časť z nich je **za** a určitá **proti** trestu smrti. V tejto časti predkladám jednotlivé argumenty a niektorým z nich sa venujem aj podrobnejšie.

Najčastejšie používanými argumentmi sú:

- **za trest smrti** hovorí jeho odstrašujúci účinok pre ďalších možných páchatel'ov, taktiež odplata páchatel'a – takzvaná „sociálna pomsta“, ochrana spoločnosti pred páchatel'om vykonaním jeho popravy, ekonomický faktor, hovoriaci, že vykonanie trestu smrti je finančne výhodnejšie pre štát ako doživotný trest odňatia slobody a napokon je to verejná mienka, z ktorej na základe niekoľkých i časovo odstupňovaných prieskumov vyplýva, že spoločnosť sa prikláňa viac k ukladaniu a vykonávaniu trestu smrti ako proti nemu,
- **proti trestu smrti** hovorí samotná brutalita vykonávania tohto trestu, časte justičné omyly, najmä v USA, nehumánnosť a ponižujúci efekt, taktiež nedemokratickosť a nemorálnosť, v mnohých krajinách i veľmi časté politické zneužívanie tohto absolútneho trestu a napokon argument, že vykonanie trestu smrti vraj nemá odstrašujúci účinok.

Verejná mienka

Verejná mienka je určité tvrdenie alebo názor spoločnosti, verejnosti na danú záležitosť či situáciu, a práve z tohto dôvodu niektoré štáty a krajiny tvrdia, že verejnosť je silne naklonená trestaniu páchatel'ov najzávažnejších trestných činov smrťou a teda zastáva názor, že je za ukladaniu a vykonávaním trestu smrti v ich krajine, štáte. Ide napríklad

---

²¹ R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 27.

o Japonsko, niektoré štáty Stredného východu alebo severnej Afriky, ktoré argumentujú tým, že štát musí pri prijímaní závažných rozhodnutí vyjadrovať vôľu ľudu a že je nedemokratické, ak zákonodarcovia ignorujú verejné cítenie.

Akceptovaním verejnej mienky v tejto oblasti sa pravdepodobne riadili i niektoré štáty USA, keď umožnili to, aby o tom, či trest smrti bude ukladaný za najzávažnejšie trestné činy, rozhodli voliči celonárodným hlasovaním. Takto hlasovali napríklad voliči štátu Kalifornia v novembri 1972, pričom jednoznačne referendum schválili zmenu trestného zákona, podľa ktorej sa trest smrti stal povinným a jediným trestom napríklad za krivú výpoveď s následkom smrti nevinnej osoby, vlastizradu... V roku 1978 hlasovali i voliči štátu Oregon, kde išlo o opätovné zavedenie trestu smrti.

Podľa môjho názoru, na jednej strane by krajiny a štáty mali rešpektovať názor a postoj verejnosti na ukládanie a vykonávanie trestu smrti, avšak na strane druhej, je potrebné si uvedomiť a možno si aj určitým spôsobom a do určitej miery overiť, či je názor verejnosti založený na objektívnych a dostatočných informáciách o treste smrti. V žiadnom prípade by sa však verejná mienka nemala zanedbávať.

V Československu došlo k preskúmaniu postoja verejnosti k trestu smrti prvýkrát **v máji 1947**. Československý výskumný ústav položil ľudu otázku: „Taliansky parlament práve odhlasoval zrušenie trestu smrti. Myslíte si, že by mal byť trest smrti zrušený aj v Československu?“ Proti zrušeniu trestu smrti sa vyslovilo 54% opýtaných, 25% bolo za jeho zrušenie a 21% opýtaných nevedelo jednoznačne odpovedať. Prieskum verejnej mienky bol zopakovaný hneď v tom istom roku, **v júli 1947**, krátko po zrušení trestu smrti v ZSSR. Výsledky hovorili jasne, proti zrušeniu trestu smrti sa vyjadrilo 44%, za jeho zrušenie bolo 36% opýtaných a 20% opýtaných ľudí nevedelo jednoznačne odpovedať. Podľa môjho názoru, ak porovnáme tieto dva prieskumy verejnej mienky, tak dospejeme k tomu, že ľudia boli pri svojich odpovediach pravdepodobne ovplyvnení, okrem svojho vlastného názoru na trest smrti, i sympatiami k jednotlivým krajinám, v ktorých sa tesne predtým trest smrti zrušil.

Občania bývalého Československa prechovávali pravdepodobne väčšie sympatie k ZSSR ako k Taliansku, čo je viditeľné i na tom, že za tak krátky časový odstup medzi jednotlivými prieskumami, kleslo percento zachovania trestu smrti z 54% na 44% a stúplo percento ľudí, ktorí boli proti trestu smrti z 25% na 36%. Percento ľudí, ktorí sa nevedeli vyjadriť jasne za alebo proti trestu smrti je porovnateľné, a síce 21% a 20%.

Ďalší z prieskumov podobného druhu bol zrealizovaný v Prahe, v roku **1965 – 1966**, na výskumnej vzorke manuálne pracujúcich obyvateľov, ktorých počet bol iba 300, teda išlo o podstatne menší výskum v porovnaní s tými vyššie uvedenými. V tomto prieskume sa za zachovanie trestu smrti vyjadrilo až 91% opýtaných a zvyšných 9% bolo za jeho zrušenie. V rámci tohto prieskumu verejnej mienky došlo k takémuto výsledku podľa môjho názoru preto, že išlo o vzorku ťažko fyzicky pracujúcich respondentov.

V júli 1969 sa taktiež uskutočnil veľmi rozsiahly a komplexný prieskum názorov verejnosti na trest smrti. Išlo o spoluprácu Výskumného ústavu kriminologického pri Generálnej prokuratúre ČSSR a Ústavu pre výskum verejnej mienky Československej akadémie vied. Výsledky tohto prieskumu hovoria, že za zachovanie trestu smrti sa vyjadrilo 51% opýtaných, proti 33% opýtaných a 16% ľudí sa nevedelo jednoznačne vyjadriť.

V roku **1990** hovoria prieskumy verejnej mienky nasledovne: za trest smrti sa vyjadrilo 49% opýtaných, proti trestu smrti 33% a 18% opýtaných nevedelo jednoznačne odpovedať. Pred občanov bola postavená otázka: „V minulých dňoch rokovala federálna vláda o treste smrti. Ste za alebo proti používaniu trestu smrti?“

V roku 1990 sa uskutočnil posledný prieskum verejnej mienky tohto druhu a to aj z toho dôvodu, že práve v tomto roku bol zákonom č. 175/1990 Zb., ktorý dopĺňal zákon č. 140/1961 Zb., trest smrti zrušený definitívne pre všetky druhy trestných činov a nahradený trestom odňatia slobody na určitú dobu alebo na doživotie, a tak už pravdepodobne verejnosť nevidela dôvod na úvahy o treste smrti²².

---

²² R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 97.

Justičné omyly

Nebezpečenstvo justičného omylu je jedným z najčastejšie opakovaných a najpresvedčivejších argumentov odporcov trestu smrti. Zrušenie trestu smrti by bolo najúčinnjšou cestou vylúčenia možnosti justičného omylu, čoho zástancom je enormne veľký počet ľudí.

Niekoľko slávnych matematikov 19. storočia, ako napríklad Laplace, Cournot alebo Poisson, skúšalo na základe počtov pravdepodobnosti vypočítať, aký je *pomer medzi justičnými omylmi a rozsudkami, ktoré boli vynesené právom*. Matematická pravdepodobnosť justičného omylu je teda u hrdelných rozsudkov *1 ku 257*.

Americkí profesori Hugo Bedau a Michael Radelet ukázali, že iba v 20. storočí²³ bolo v Spojených štátoch 349 ľudí uznaných vinnými za zločiny, ktoré nespáchali, pričom rozsudok znel na trest smrti. Za rovnaké obdobie bolo nakoniec z tohto počtu nevinných ľudí, 23 popravených. Tieto čísla pritom zahŕňajú iba prípady, kedy bol skutočný vrah odhalený a kedy justičný orgán omyl uznal. Americké združenie pre občianske slobody odhaduje, že v skutočnosti je počet nevinne popravených 25.

Jedným z najznámejších prípadov justičného omylu je takzvaná „guildfordská štvorka“. Dňa 20. októbra 1989 anglická vláda zrušila odsudzujúce rozsudky štyroch ľudí uväznených na doživotie za bombové atentáty v Guildforde a Woolwichi v roku 1974. Takmer 15 rokov trestu odňatia slobody týchto ľudí, za trestné činy, ktoré nespáchali. Noviny „The Times“ v tejto súvislosti uviedli: „Vďaka Bohu a Parlamentu za zrušenie trestu smrti za vraždu. Pokiaľ by trest smrti existoval aj v roku 1975, niektorí, ak nie všetci z tzv. guildfordskej štvorky, by boli bývali popravení“.

Zástancovia trestu smrti majú samozrejme protiargumenty a tvrdia: „Keďže tolerujeme smrť nevinných v baniach alebo na diaľniciach ako cenu vývoja alebo vo vojnách ako nevyhnutný dôsledok plošného bombardovania a podobne, nemôžeme presvedčivo tvrdiť, že riziko popravy nevinného, udržiavané inak na minime, je stále tak veľké zlo, aby

---

R. Fico, *Verejná mienka o treste smrti*, In *Justičná revue*, s. 9.

²³ Išlo konkrétne o roky 1900 až 1985.

prevádzilo všetky ostatné úvahy (musí existovať hranica, na ktorej by bol počet zachránených obetí dostatočne veľký na to, aby odôvodnil a ospravedlnil riziko popravy nevinného, a to najmä tam, kde súdny proces a odvolacie konanie poskytnutím všetkých výhod vyplývajúcich zo zásady in dubio pro reo²⁴ redukovú takéto riziko na minimum)²⁴.

Za posledných približne 150 rokov nie je známy prípad, pokiaľ ide o problematiku justičného omylu na území Slovenska/Československa²⁵.

Odstrašujúci účinok trestu smrti – áno alebo nie?

K najdiskutovanejším otázkam spojeným s trestom smrti patrí, „či má trest smrti odstrašujúci účinok alebo nie“. Pokiaľ by sa odborníkom v ktorejkoľvek oblasti a akýmkoľvek metódami podarilo presvedčivo a bez pochybností dokázať, že trest smrti má výnimočný odstrašujúci účinok alebo naopak, že preventívny účinok trestu smrti je viac ako zanedbateľný, zástancovia, alebo na druhej strane odporcovia absolútneho trestu, by získali argument, ktorým by veľmi úspešne mohli presadzovať svoje postoje. Takýto dôkaz je však veľmi ťažké získať, a možno práve preto je ukladanie a vykonávanie trestu smrti stále tak „atraktívnu“ a diskutovanou témou.

Z mnohých zahraničným poznatkov vieme, že niektoré krajiny odôvodňujú používanie trestu smrti potrebou odplatiť páchatel'ovi zlo a utrpenie, ktoré svojím konaním spôsobil obeti. Na druhej strane, v iných krajinách sveta, kde sa trest smrti zachoval dodnes, sa výnimočný trest najčastejšie ospravedlňuje práve poukazovaním na jeho odstrašujúci účinok, bez ktorého by nebolo možné udržať nárast najzávažnejšej kriminality, a práve takéhoto názoru je napríklad Čína, Japonsko, USA či

---

²⁴ In dubio pro reo – z latinčiny – v prípade pochybností treba rozhodnúť v prospech obžalovaného.

S. Šaling, M. Ivanová-Šalingová, Z. Maníková, *Veľký slovník cudzích slov*, 5. vyd., Vydavateľstvo SAMO, Prešov 2008, ISBN 978-80-891230-7-0, s. 514.

²⁵ M. Monestier, *História trestu smrti*, Vydavateľstvo Rybka Publishers Praha a Knižní klub Praha, Praha 1998, ISBN 80-86182-05-3, s. 315.

R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 18.

niektoré štáty Afriky. Uznávanie generálno-preventívnej funkcie trestu smrti bolo typické aj pre bývalé socialistické štáty, a teda i Československo, aj keď sa práve vo vtedajšej československej vedeckej literatúre objavovali pochybnosti o úrovni odstrašujúceho účinku trestu smrti.

Opakom vyššie uvedenej preventívnej koncepcie trestu smrti je „brutalizujúca koncepcia“, ktorá vychádza z hypotézy, že takzvané hrdelné trestné činy (najmä vraždy) môžu byť popravami páchatel'ov skôr stimulované ako potláčané. Podľa tejto brutalizujúcej koncepcie môžu vraj štáty, ktoré trest smrti zachovali a používajú ho, očakávať viac vrážd ako v krajinách, ktoré trest smrti zrušili, či už de iure alebo de facto. Podľa R. Fica práve táto koncepcia získava čím ďalej, tým viac na popularite.

Veľmi opatrný a váhavy postoj zaujala k problematike odstrašujúceho účinku trestu smrti i vysoko profesionálna správa anglickej kráľovskej komisie z roku 1953 kde je uvedené, „Trest smrti zjavne zlyháva ako odstrašujúci prostriedok, pokiaľ dôjde k spáchaniu vraždy. Ale my však nemôžeme merať jeho úspechy. Nikto nevie povedať, koľko ľudí ustúpilo od spáchania vraždy zo strachu z tohto trestu. Preto sa musíme spoliehať na nepriame a neúplné dôkazy. Bolo nám povedané, že prvá vec, na ktorú sa vrah spýta, keď je zatknutý, často je: Obesia ma za to? A čo z toho vyvodíť? Že v bežných predstavách ľudí existuje silná asociácia medzi vraždou a trestom smrti. Všeobecný záver, ktorý sme dosiahli po podrobnom zhodnotení všetkých dôkazov, ktoré sme mali k dispozícii, možno formulovať nasledovne. Trest smrti má predpoklady byť účinnejším odstrašujúcim prostriedkom vo vzťahu k normálnym ľudským bytostiam ako ktorýkoľvek iný druh trestu a existujú aj určité dôkazy, že tomu tak v skutočnosti aj je. Ale tento odstrašujúci efekt nepôsobí univerzálne alebo jednotne. Sú páchatelia, na ktorých vplýva iba obmedzene alebo dokonca iba nepatrne. Je preto dôležité hľadať na túto otázku zo správneho uhla a nezakladať trestnú politiku postihu vrážd na zveličovaných odhadoch výnimočnej preventívnej sily trestu smrti“.

„A aká je reakcia na takmer neriešiteľnú dilemu odstrašujúceho efektu absolútneho trestu?“ Výsledkom a teda zároveň aj reakciou je snaha preniesť riešenie otázky opodstatnenosti alebo neopodstatnenosti trestu

smrti najmä do oblasti politiky a filozofie. Podľa mnohých autorov sa práve tu nachádzajú nedozreté zdroje ďalších diskusií o absolútnom treste. Mnohí odborníci taktiež tvrdia, že diskusie o treste smrti sa preniesli z roviny penologickej a kriminologickej do roviny politickej, filozofickej a morálnej, pretože o zrušení alebo zachovaní trestu smrti sa vraj nemôže rozhodovať na pôde trestného práva a kriminológie, pretože ide o otázku politickej a etickej voľby²⁶.

Účelom daného príspevku bolo stručné oboznámenie čitateľa s danou problematikou či rozšírenie jeho obzoru o problematike legislatívy týkajúcej sa trestu smrti v minulosti a taktiež argumentoch za a proti trestu smrti, pričom pevne verím, že tento účel som splnila.

Literatúra

1. R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9.
2. J. Ivor, *Trestné právo hmotné*, 2. vyd. Vydavateľstvo IURA EDITION, Bratislava 2010, ISBN 978-80-807830-8-2.
3. D. Lipšík, *Trest smrti – predsudky a otázky*. In „Justičná revue“, 2008, roč. 60, č. 8-9.
4. O. Liška, a kol. *Vykonané tresty smrti v Československu v letech 1918 – 1989*, 2. vyd., Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, Praha 2006, ISBN 80-86621-09-X, s. 294 s.
5. M. Monestier, *Historie trestu smrti – Dějiny a techniky hrdelního trestu od počátku po současnost*, Vydavateľstvo Rybka Publishers Praha a Knižní klub Praha, Praha 1998, ISBN 80-86182-05-3.
6. S. Šaling, M. Ivanová-Šalingová, Z. Maníková, *Velký slovník cudzích slov*, 5. vyd., Vydavateľstvo SAMO, Prešov 2008, ISBN 978-80-891230-7-0.

---

²⁶ R. Fico, *Trest smrti*, Vydavateľstvo KÓDEXPRES, Bratislava 1998, ISBN 809-67-943881-0-9, s. 83.

7. J. Vorel, A. Šimáková, L. Babka, *Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech – Sešity č. 9*, 2. díl., Vydal Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, Praha 2004, ISBN 80-86621-05-7, s. 311.
8. I. Zoubková, J. Straus, *Je trest smrti prevencí před zločinem?* In „Kriminalistická společnost“, 1996, roč. 5, č. 1, s. 4-8.
9. www.jaspi.justice.gov.sk.

Recenzent – Reviewer:

doc. Samuel Uhrin – profesor Akadémie Policajneho Zboru w Bratislawie.